

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Д.Ф 3/2023
Пенітенціарної академії України
доктору юридичних наук, доценту, заслуженому
юристу України
Садігу ТАГІЄВУ*

ВІДГУК
опонента доктора юридичних наук, професора
ХАЛИМОНА СЕРГІЯ ІВАНОВИЧА
на дисертацію
ЧЕРНИША В'ЯЧЕСЛАВА ВІТАЛІЙОВИЧА
на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання
зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні
послуги», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 Право

Вивчення змісту дисертації та наукових праць Черниша В'ячеслава Віталійовича дає підстави зробити наступні висновки:

1. **Актуальність теми дослідження.** Проблеми боротьби з корупцією стали найбільш актуальними темами сучасних досліджень. Найважливішими завданнями юридичної науки є вивчення цього явища, історії його виникнення, аналіз структурних елементів боротьби, запобігання та прогнозування.

Кримінальний кодекс України містить низку статей щодо протидії корупційним кримінальним правопорушенням. Серед цього переліку важливе місце посідає ст. 365² КК України «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги».

Аналіз статистичних даних обліку кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, свідчить про збільшення кількості вчинюваних кримінальних правопорушень у цій сфері за останні роки.

Розробка ефективних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері надання публічних послуг, а саме аудиторів, нотаріусів, оцінювачів, уповноважених осіб або службових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних

осіб, інших осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації, державних виконавців, приватних виконавців, безпосередньо залежить від об'єктивних закономірностей їх вчинення, кількісних та якісних характеристик цих явищ, механізму вчинення таких протиправних діянь.

З огляду на це, необхідним є здійснення аналізу кримінальних правопорушень у межах кримінологічної характеристики та пошук нових методів запобігання кримінальним правопорушенням.

Актуальність роботи, окрім цього, підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає як загальнодержавним, так і відомчим пріоритетам, ґрунтується на положеннях Зasad державної антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії) на 2021–2025 роки; Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки; Антикорупційної програми Офісу Генерального прокурора на 2021–2022 роки; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки. Є складовою тем наукових досліджень кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби на 2017–2021 роки «Права і свободи людини і громадянина та їх захист кримінально-правовими, кримінально-виконавчими засобами й системою заходів запобігання злочинам» (державний реєстраційний номер 0117u007206) та на 2022–2026 роки «Проблеми запровадження та застосування кримінально-правових засобів реагування в умовах реформування законодавства України про публічно-правову відповідальність» (державний реєстраційний номер 0122U002480).

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Академії Державної пенітенціарної служби (протокол № 13 від 18.12.2018).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Автором використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативні акти України. Список використаних джерел складає 213 найменування.

Дисертант у роботі спирається на широку емпіричну базу, яка складається із систематизованих статистичних даних Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2022 рр., про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016–2022 рр., 11 вироків у кримінальних провадженнях за ст. 3652 КК України (Жовтневий районний суд м. Луганська, Печерський районний суд м. Києва, Монастириський районний суд Тернопільської області, Апостолівський районний суд Дніпропетровської області, Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська, Київський районний суд м. Полтави, Іршавський районний суд Закарпатської області, Святошинський районний суд м. Києва, Бориспільський міськрайонний суд Київської області, Богородчанський районний суд Івано-Франківської області, Дніпропетровський районний суд Дніпропетровської області), зведені дані анкетування слідчих (20 осіб), державних реєстраторів (20 осіб), нотаріусів (20 осіб). Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій визначається тим, що запропонована наукова робота є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень, у якому здійснено кримінологічну характеристику зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та запропоновано заходи запобігання цьому кримінальному правопорушенню.

3. Наукова та практична значущість отриманих результатів підтверджена відповідними актами впровадження та полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції

спрямовані на подальше вдосконалення законодавства у сфері запобігання кримінальним правопорушенням у визначеній предметом дослідження сфері.

Зокрема матеріали дослідження використовуються у: *правотворчій діяльності* – під час розроблення пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів у сфері надання публічних послуг, зокрема законів України «Про адміністративну процедуру», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Порядку здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції та інших; *практичній діяльності* – для виконання завдань щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, у тому числі зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Чернігівській області від 24 лютого 2023 р. № 2013/124/02/07/2023; довідка про впровадження Департаменту державної реєстрації Міністерства юстиції України; довідка про впровадження Офісу протидії рейдерству Міністерства юстиції України); *науковій роботі* – для подальшого розроблення проблематики, пов'язаної з наданням кримінологічної характеристики та формулюванням заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 19 грудня 2022 р. № 15-61/а); *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів із кримінології, кримінального права, під час проведення навчальних занять із відповідних дисциплін та в системі підвищення кваліфікації працівників Міністерства юстиції України, державних реєстраторів, суб'єктів державної реєстрації прав та ін. (акт про впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 28 серпня 2023 р.).

Аналіз рецензованої дисертації дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети та дав відповіді на поставлені завдання. При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

4. До найбільш вагомих наукових положень дисертації, що характеризуються новизною або її елементами, на думку опонента, слід віднести такі:

– надання комплексної характеристики стану, структури і динаміки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, розкриття нерозривного зв'язку кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, із суспільно-політичними процесами, які відбуваються в державі;

– виокремлення економічних, політико-правових, організаційно-управлінських, соціально-психологічних причин та умов зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, через призму зовнішньої та внутрішньої обумовленості;

– формування типологічного кримінологічного портрету особи, яка зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, та жертви такого посягання (фізичної, юридичної особи, неповнолітньої, недієздатної особи, особи похилого віку);

– розробка системи заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги;

– удосконалення доктринальних підходів до формулювання поняття, визначення завдань та особливостей правового регулювання, а також окреслення принципів надання публічних послуг в Україні. Зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «публічні послуги» – це діяльність або результат діяльності уповноважених суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що перебувають у їх управлінні, або спеціальних суб'єктів, яким за законодавством надано право

виконувати відповідні державно-владні функції), що здійснюється на підставі звернення фізичної або юридичної особи, за допомогою публічних фінансових ресурсів, результатом якої є прийняття офіційного акта, спрямованого на створення умов для реалізації та захисту прав та законних інтересів, визначених обов'язків особи, яка звернулася за послугою;

– удосконалення юридичної конструкції кримінально-правової норми в диспозиції ст. 365² КК України, доповнивши її таким суб'єктом надання публічних послуг, як медіатор. Обґрунтування необхідності криміналізації зловживання повноваженнями медіатором у процесі надання ним публічних послуг, доповнивши диспозицію ч. 1 ст. 365² КК України вказівкою на відповідного суб'єкта.

5. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації достатньо повно викладені в анотації та наукових публікаціях. Анотація містить стислий опис основних положень і результатів дослідження і повністю відображає зміст дисертації. Дисертацію, анотацію та наукові публікації оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог.

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено у 14 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному науковому виданні, одна стаття у науковому виданні, не віднесеному до фахових видань, вісім тез доповідей на міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оформлення дисертації В. В. Черниша відповідає тим вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Зокрема, слід відмітити, що структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою.

Обрана структура дисертації дозволила автору послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. При визначенні розділів основного тексту та підрозділів автором дотримані правила пропорційності, взаємовиключення і неперервності.

Автор послідовно виклав матеріал, в основному правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції.

Аналіз тексту дисертації Черниша В. В. «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги» свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботу наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснене дослідження. В цілому дисертаційне дослідження виконане на належному рівні.

6. Разом із тим, аналіз дисертації дає підстави зробити наступні зауваження та рекомендації:

1. На с. 156 дисертації автор зазначає, що «суб'єктами загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням загалом і кримінально-караному діянню, передбаченому ст. 365² КК України, зокрема можуть бути і фізичні особи, які мають переконання та життєві принципи добропорядності, можуть об'єднуватися у громадські формування, діяльність яких спрямована на захист прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб у різних сферах. Дії таких осіб можуть формувати і своєрідний правовий статус соціально активних фізичних осіб, наприклад, викривачів, діяльність яких регламентовано Законом України «Про запобігання корупції».

На думку опонента, автору необхідно було б ґрунтовніше розкрити роль викривачів у механізмі запобігання вчиненню досліджуваних кримінальних правопорушень.

2. Підводячи підсумки дослідження, автор на підставі аналізу кримінологічних показників зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, стверджує про високу латентність цього кримінального правопорушення та низьку ефективність роботи правоохоронних органів з розслідування відповідних діянь. На підтвердження зазначеної тези наводить

статистичні показники, які вказують, що досліджувані кримінальні правопорушення у структурі злочинності складають лише 2,3 % відсотки від загальної кількості кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Проте автор простежує стійку тенденцію до збільшення кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 365² КК України з 72 у 2013 р. до 239 у 2022 р. Водночас, за увесь час чинності досліджуваної кримінально-правової норми кількість винесених обвинувальних вироків за відповідною статтею складає лише 11 вироків. На якій методологічній основі автор дійшов висновків про такий рівень латентності? Також сумнівним, на нашу думку, є твердження автора, що незначна кількість вироків є результатом неефективної роботи правоохоронних органів. Для достовірності такого висновку необхідно проаналізувати матеріали кримінальних проваджень, які перебувають на розслідуванні чи розгляді суду. Або провести опитування суддів, які можуть оцінити таку ефективність.

3. На с. 135 дисертації автор зазначає, що «особу злочинця, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг, умовно можливо розділити на ситуативного злочинця та цілеспрямованого». У зв'язку із цим хотілось би почути, якими критеріями користується автор для такої класифікації?

4. На жаль, автор не звернув увагу на такі явища як «діджиталізація», «цифровізація». В умовах діджиталізації держави, процедури надання різноманітних послуг стають більш прозорими, а це у свою чергу не може не впливати на рівень кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Очевидно, здобувачу необхідно було б здійснити спробу оцінити вплив цифрового сервісу «Дія» на досліджуване кримінальне правопорушення.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

7. Дисертація ЧЕРНИША В'ячеслава Віталійовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обгрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, за змістом, обсягом, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами та доповненнями), а автор ЧЕРНИШ В'ячеслав Віталійович на підставі викладеного заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

заступник начальника кафедри
теорії права та кримінально-процесуальної діяльності
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
доктор юридичних наук, професор,
полковник юстиції
«08» січня 2024 р.

Сергій ХАЛИМОН

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Начальник відділення контролю
та документального забезпечення
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
майор
«08» січня 2024 р.

Дмитро МАЗЯР